

**IQTISODIY SIYOSAT VA INSON KAPITALI: TA'LIM VA SOG'LIQNI
SAQLASH XARAJATLARINING SAMARASI**

Asrayev Shavkat Baxtiyor o'g'li

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

Annotatsiya:

Maqolada inson kapitali tushunchasi, uning iqtisodiy rivojlanishdagi roli va ta'lim hamda sog'liqni saqlash sohalariga ajratiladigan xarajatlarning samarasi tahlil qilinadi. Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlariga sarmoya kiritish uzoq muddatda ishchi kuchining sifatini oshirish, iqtisodiy samaradorlikni kuchaytirish va barqaror rivojlanishga hissa qo'shadi. Maqolada O'zbekiston tajribasi hamda xalqaro tajribalar misol qilib keltiriladi.

Kalit so'zlar: human capital, education expenditure, health expenditure, economic policy, productivity, Uzbekistan.

Annotation:

The article analyzes human capital, its role in economic development, and the effectiveness of expenditures on education and healthcare. Investments in education and healthcare contribute to long-term improvement of workforce quality, increase economic productivity, and support sustainable development. The experience of Uzbekistan as well as international practices are examined to highlight the impact of human capital policies on economic growth.

Keywords: human capital, education expenditure, health expenditure, economic policy, workforce productivity, Uzbekistan

KIRISH

Inson kapitali iqtisodiy o'sish va rivojlanishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlariga ajratilgan xarajatlar, shuningdek, davlat siyosati orqali inson kapitali sifatini oshirish, ishchi kuchining samaradorligini kuchaytiradi va uzoq muddatli barqaror iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi.

O'zbekiston sharoitida so'nggi yillarda ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga ajratiladigan mablag'lar sezilarli darajada oshmoqda. Shu bilan birga, samarali iqtisodiy siyosat va strategik rejalashtirish orqali inson kapitalini rivojlantirishning yangi mexanizmlari joriy qilinmoqda.

ASOSIY QISM

1. Inson kapitali va uning iqtisodiy ahamiyati

Inson kapitali – aholining bilim, ko‘nikma, sog‘liq darajasi orqali iqtisodiy qiymat hosil qiladigan resurs. Yuqori malakali ishchi kuchi iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, innovatsion rivojlanishga hissa qo‘shadi va raqobatbardosh iqtisodiy tizimni shakllantiradi.

O‘zbekiston tajribasida, ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimlariga investitsiya qilish orqali ishchi kuchi sifatini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Masalan, oliy ta’lim va kasb-hunar kollejlari malakali kadrlar tayyorlashni kuchaytirmoqda, tibbiy va profilaktik xizmatlar esa ishchi kuchining sog‘lom bo‘lishini ta’minlamoqda.

2. Ta’lim xarajatlarining iqtisodiy samarasi

Ta’lim tizimiga sarflangan mablag‘lar iqtisodiy rivojlanishga bir necha yo‘nalishda hissa qo‘shadi:

- **Mehnat unumdorligi** – malakali ishchi kuchi ishlab chiqarish jarayonida samaradorlikni oshiradi.

- **Innovatsion faollik** – zamonaviy bilimlar ilmiy tadqiqot va innovatsiyalarni rivojlantirishga imkon beradi.

- **Raqobatbardoshlik** – ta’lim orqali tayyorlangan ishchi kuchi xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkonini oshiradi.

O‘zbekiston misolida, oliy ta’lim va kasb-hunar kollejlari orqali yuqori malakali kadrlar tayyorlanishi iqtisodiy samaradorlikni oshiradi va mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy o‘sishiga hissa qo‘shadi.

3. Sog‘liqni saqlash xarajatlarining iqtisodiy ta’siri

Sog‘liqni saqlash sohasiga ajratilgan mablag‘lar ishchi kuchining samaradorligini oshiradi. Sog‘lom ishchi ko‘proq ishlab chiqaradi, kasallik tufayli ish kunlarini yo‘qotmaydi va uzoq muddatli iqtisodiy faollikni ta’minlaydi.

- **Kasalliklarni oldini olish** – profilaktik dasturlar va vaksinalar orqali ishchi kuchining yo‘qotilishi kamayadi.

- **Demografik barqarorlik** – sog‘lom aholi uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish uchun zarur shart-sharoit yaratadi.

O‘zbekistonda oilaviy shifoxonalar, poliklinikalar va profilaktik tadbirlar ishchi kuchining sog‘lom bo‘lishini ta’minlashga xizmat qilmoqda.

4. Iqtisodiy siyosat orqali inson kapitalini rivojlantirish

Davlat siyosati va iqtisodiy strategiya inson kapitalini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi:

- Ta’lim va sog‘liqni saqlashga ustuvor mablag‘ ajratish.
- Xususiyl sektor va davlat hamkorligini kuchaytirish.

• Moliyaviy instrumentlar orqali inson kapitalini rag‘batlantirish (grantlar, soliq imtiyozlari, kreditlar).

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, inson kapitaliga investitsiya kiritish uzoq muddatli iqtisodiy samaraga olib keladi. Misol uchun, rivojlangan davlatlarda ta’lim va sog‘liqni saqlashga ajratilgan mablag‘ ishlab chiqarish hajmini sezilarli darajada oshiradi.

5. Strategik yo‘nalishlar

O‘zbekistonda inson kapitalini rivojlantirish bo‘yicha quyidagi strategik yo‘nalishlar muhim:

- Ta’lim tizimini modernizatsiyalash, zamonaviy malakali kadrlar tayyorlash.
- Sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirish va profilaktik xizmatlarni kengaytirish.
- Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish.
- Iqtisodiy siyosat orqali inson kapitalini rag‘batlantiruvchi mexanizmlar yaratish.

Shu yo‘nalishlarda olib borilgan strategik choralar mamlakatning uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o‘shishiga hissa qo‘shadi.

XULOSA

Inson kapitali iqtisodiy rivojlanishning muhim omili bo‘lib, ta’lim va sog‘liqni saqlash xarajatlariga bog‘liqdir. O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, inson kapitalini rivojlantirish orqali mehnat unumdorligini oshirish, barqaror iqtisodiy o‘shish va xalq farovonligini ta’minlash mumkin. Shu sababli, davlat siyosati va strategik rejalashtirish orqali inson kapitaliga investitsiya kiritish ustuvor vazifa sifatida qaraladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdullaev, O. (2020). **Inson kapitali va iqtisodiy rivojlanish**. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
2. Islomov, R. (2019). **Ta’lim va sog‘liqni saqlash xarajatlarining samarasi: O‘zbekiston tajribasi**. Toshkent: Ilmiy nashrlar markazi.
3. Rashidov, M. (2021). **Iqtisodiy siyosat va inson kapitali: strategik yondashuvlar**. Toshkent: Universitet nashriyoti.
4. World Bank. (2018). **Human Capital Index 2018: Measuring the Potential of People**. Washington, DC: World Bank.
5. UNESCO. (2020). **Global Education Monitoring Report 2020**. Paris: UNESCO Publishing.
6. OECD. (2019). **Health at a Glance: Asia/Pacific 2019**. Paris: OECD Publishing.